

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 1.

Een bewering:

De las Casas wil met de beschreven gebeurtenis bereiken dat door het aannemen van wetten het gedrag van de Spanjaarden tegenover de inwoners van Amerika verandert.

- 4p **2** Toon dit aan door uit te leggen dat de beschreven gebeurtenis duidelijk maakt:
- dat wetten aangenomen moeten worden om de inheemse bevolking van Amerika te beschermen en
 - dat door de aanname van zulke wetten de bekering van de inheemse bevolking van Amerika wordt bevorderd.

Het stadsbestuur van Woerden (nu in de provincie Utrecht) besloot in 1590:

- 1 om de vestingwerken van de stad te versterken en
- 2 om twee Romeinse molenstenen in het stadhuis tentoon te stellen die tijdens de werkzaamheden gevonden werden.

- 2p **3** Verklaar elk besluit met een ander kenmerkend aspect van de zestiende eeuw.

Gebruik bron 2.

Van Diemberbroeck beweert dat zijn onderzoek naar de pest beter is dan dat van zijn voorgangers.

- 3p 4 Verklaar zijn mening door:
- aan te geven welke oorzaak Van Diemberbroeck geeft voor het ontbreken van onderzoek naar de pest en
 - met een verwijzing naar de bron aan te geven dat Van Diemberbroeck aansluit bij een werkwijze die past bij de zeventiende eeuw.

Drie gegevens over de geschiedenis van de kostbare kleurstof karmijnrood:

- 1 Spaanse veroveraars leerden van de Azteken in Amerika dat karmijnrood van luizen werd gemaakt en brachten in 1523 de kleurstof mee naar Spanje.
- 2 Rembrandt van Rijn gebruikte in 1665 voor zijn schilderij *Het Joodse bruidje* karmijnrood voor een deel van de jurk van de bruid.
- 3 Vanaf 1830 werden sommige boeren in Nederlands-Indië door de Nederlanders gedwongen om de luizen te kweken waar de kleurstof karmijnrood van gemaakt werd.

- 3p 5 Geef voor elk van de drie gegevens een ander kenmerkend aspect dat hierbij past.

Een anekdote:

Nadat Pruisen een aantal malen getroffen was door mislukte graanoogsten, vaardigde koning Frederik de Grote op 24 maart 1756 het zogenaamde *Kartoffelbefehl* (aardappelbevel) uit, omdat hij ervan overtuigd was dat met het verbouwen van aardappels hongersnood kon worden voorkomen. Magistraten en beampten moesten zijn onderdanen kennis laten maken met het nut van de aardappelplant en ervoor zorgen dat deze plant op iedere beschikbare plek werd verbouwd.

Bewering:

Het *Kartoffelbefehl* past bij het Verlichte beleid van Frederik de Grote.

- 2p 6 Leg de bewering uit.

Vroegmoderne tijd

bron 1

In 1552 publiceert de Spaanse priester Bartolomé de las Casas een boek over de verovering van Amerika door de Spanjaarden. Hierin schrijft hij over Hatuey, een stamhoofd uit Cuba:

Dit stamhoofd kende de Spanjaarden en hun werkwijze maar al te goed. Hij vluchtte weg zodra ze op het eiland Cuba aankwamen en verzette zich alleen gewapenderhand als hij ze tegenkwam. Uiteindelijk werd hij gevangengenomen. Hoewel zijn enige misdaad was dat hij had geprobeerd te ontsnappen uit de klauwen van deze wrede en gewelddadige mannen omdat hij wel begreep dat ze erop uit waren hem te doden en dat, als hij zich niet verdedigde, ze hem en zijn volk de dood in zouden jagen. Toch spraken de Spanjaarden het vonnis uit dat hij levend verbrand moest worden. Toen hij was vastgebonden op de brandstapel kwam er een franciscaner monnik, een heilige man, die hem – in de beperkte tijd die de beulen hem gunden – vertelde over God en over ons christelijke geloof. Dit alles was nieuw voor Hatuey. De monnik vertelde dat, als hij dit allemaal zou gaan geloven, hij naar de hemel zou gaan. Als hij dit niet zou geloven, dan zou hij naar de hel gaan, waar eeuwigdurende pijn en kwelling waren. Hatuey dacht kort na en vroeg de monnik toen of christenen ook naar de hemel gingen. De monnik bevestigde dat dit voor de goede christenen zo was. Hatuey zei toen, zonder er verder over na te denken, dat hij liever naar de hel ging, om er zeker van te zijn dat hij zulke wrede mensen nooit meer zou tegenkomen.

bron 2

IJsbrand van Diemerbroeck is arts in Nijmegen tijdens de pestepidemie van 1635 tot 1637. Hij publiceert een boek over de pest, waarin hij schrijft:

[Ik doe dit] eens te meer, omdat tal van vooraanstaande medici, afgeschrikt door de vrees voor een dodelijke besmetting, hebben afgezien van een diepergaand onderzoek naar de vele zaken waarmee men bij de pest van alle dingen het meest rekening moet houden. Vandaar dat ze het verhaal van de pest niet precies genoeg hebben uiteengezet. Ze hebben allerlei nuttige waarnemingen overgeleverd, maar daar intussen andere aan toegevoegd die niet van hen zelf waren. (...)

[De lezer zal ook merken dat ik] wat dit betreft de meeste dingen heel anders ga uitleggen dan vele anderen voorheen gedaan hebben en dat ik die dingen deels via glasheldere redeneringen ga demonstreren, maar deels ook ga bevestigen via ervaringen, deels van mijzelf, deels van andere zeer geleerde mannen, zowel uit heden als verleden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.